

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

КРАВЧЕНКО Олег Вадимович

УДК 711:711.163:712 (043.3)

ПРИНЦИПИ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
ВІДКРИТИХ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ З ПОРУШЕНИМИ ТЕРИТОРІЯМИ

18.00.04 - «Містобудування і ландшафтна архітектура»

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури

Київ - 2015

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У законі України «Про основи містобудування» містобудівна політика визначається як, - «цілеспрямована діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, громадян, об'єднань громадян по створенню та підтриманню повноцінного життєвого середовища». Одним з напрямків містобудівної діяльності є - захист життєвого та природного середовища від шкідливого впливу техногенних і соціально-побутових факторів, небезпечних природних явищ.

Вугледобувні регіони відрізняються специфікою народного господарства, що склалася, умовами формування міст і високим рівнем урбанізації. Підприємства гірничодобувного комплексу є містоутворюючим фактором більшості міст вугледобувних регіонів, прикладом яких є індустріальні міста Донбасу і визначають ряд особливостей формування відкритих міських просторів з порушеними територіями - глибоке проникнення техногенних ландшафтів в планувальні структури міст та визначений їх тісний зв'язок, вплив порушених територій (ПТ) на архітектурно-планувальну, об'ємно-просторову і візуально-композиційну організацію міського середовища, появу відкритих міських просторів (ВМП) як явище, обумовлених промисловою специфікою, природними, історичними чинниками, містобудівними принципами формування планувальної структури міст в різні періоди. Розвиток промисловості спричиняє за собою техногенне забруднення не тільки в екологічному, але і в «архітектурно-композиційному відношенні». У містах вугледобувних регіонів в силу історичних, функціональних і планувальних особливостей формується порушене міське середовище, яке можна розглядати як систему відкритих міських просторів, утворену в процесі просторової взаємодії антропогенних, техногенних і природних ландшафтів.

Рівень знань з цієї проблеми характеризується з одного боку, розробленістю теорії містобудівного проектування, значущістю змісту і кількості літературних джерел, з іншого боку - певним відставанням містобудівних рішень від запитів архітектурної практики, недостатністю розробки спеціалізованих теоретично-прикладних питань, неповним описом особливостей, параметрів і інших характеристик порушених територій, необхідних для достатньої обґрунтованості і ефективності проектних рішень.

Різні аспекти розглянутої проблеми розроблені і описані з тією або іншою широтою охоплення матеріалу у ряді публікацій. Статті в періодичних фахових виданнях торкаються лише окремих аспектів проблеми і не формують комплексного підходу до неї.

Теоретичною та методичною основою дисертаційного дослідження слугувала низка праць, що пов'язані з вивченням проблем містобудування, ландшафтної архітектури, рекреаційного освоєння порушених територій. Зокрема,

- в області містобудування - Ю.М.Білоконя, Ю.П.Бочарова, В.М.Вадімова, О.Є.Гутнова, М.М.Дьоміна, М.Я.Ксєнєвича, В.Ф.Макухіна, Т.Ф.Панченко,

- А.М.Плешкановської., В.О.Тімохіна, Л.І.Тузової, Г.Й.Фільварова, І.О.Фоміна, Б.С. Черкеса, Н.М.Шебек, З.М.Яргіної, В.О.Яценка та інш.;
- з питань розвитку системного підходу у містобудуванні: - Антонова В.Л., В.В. Владімірова, Т.А.Заблоцького, Г.Н. Зубкова, Г.І. Лаврика, В.А. Плінера, Г.М.Фоміна та інш.;
 - з питань просторової організації - І.А. Алферова, К.Лінча, М.М. Габреля, В.П. Глазичева, А.Е. Гутнова, І.В. Древаль, Г.І. Зосимова, А.В. Іконнікова, Г.Л. Ковальської., І.Г. Лежави, В.Д. Оленькова, О.С. Слепцова, В.І.Соченко, В.О.Тімохіна, В.П. Уреньова, В.Т. Шимка та інш.;
 - з питань рекультивації та відновлення порушених територій - А.А. Айруні, М.Б. Вітта, В.Д. Горлова, Е. Желевої, Н.П. Ждахіної, Л.Г.Зубової, І.В.Лазаревої, В.Д. Оленькова, К.Уоллворка, О.В.Чемакіної та інш.;
 - з питань містобудівного та рекреаційного освоєння порушених територій - Ю.О. Бондаря, І.В. Лазаревої, В.Т. Маєвської, М.П. Ждахіної; В.Д. Оленькова, І.Д. Родічкіна та інш.;
 - ландшафтної архітектури -, В.П. Вергунова, В.В. Владімірова, Г.М. Гаврилова, Л.С. Залеської, Ф.Н. Мількова, Є.М. Мікуліної, Є.М. Нікітіної, В.С. Преображенського, І.Д. Родічкіна, Дж. Саймондса, В.В. Шулика та інш.;
 - з питань розвитку вуглевидобувних регіонів та міст Донбасу – А.В.Вергелеса, М.Я.Ксеневича, М.М.Кушніренко, І.М.Лобова, Т.В.Таболіної, І.О.Фоміна, О.В.Чемакіної та інш.;

Аналіз існуючих наукових досліджень з питань використання порушених територій для містобудівних цілей, методів архітектурно-планувальної організації порушеного міського простору показав, що запропоновані рішення, спрямовані на рекультивацію і відновлення порушень з урахуванням покращення екологічного стану техногенних утворень і не враховують містобудівний потенціал відкритих міських просторів, їх розташування у функціонально-планувальній структурі міст та взаємозв'язок з міським середовищем, до кінця не вичерпані, в основному через недостатню розробленість проблеми містобудівного використання порушених територій, як компонента відкритих міських просторів і відсутності єдиної методики вибору доцільних напрямів відновлення порушеного міського середовища. Тому актуальність обраної теми дослідження полягає у розробці принципів та методичних рекомендацій архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями. Це обумовлює комплексне вирішення завдань для створення комфортного міського середовища без проявів екологічної напруженості і є одним з основних способів вирішення протиріч, що склалися в соціально-економічному просторі та архітектурно-планувальному середовищі вугледобувних регіонів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження проведене на кафедрі містобудування Національного авіаційного університету. Робота безпосередньо пов'язана з галузевими програмами в області містобудування, які виконуються у відповідності до Указу Президента України «Про пріоритетні завдання у галузі містобудування» (13.05.1997 № 422/97), Закону України «Про Загальнодержавну програму формування національної

екологічної мережі України на 2000-2015 роки», Закону України «Про основи містобудування» (1992), «Про генеральну схему планування території України» (2002), Постанови Верховної Ради України «Про концепцію сталого розвитку населених пунктів України» (1999), «Програми науково-технічного розвитку Донецької області на період до 2020 року», яка була розроблена на підставі розпорядження голови Донецької облдержадміністрації та затверджена Рішенням облради від 22.03.2002 №3/25-656.

Напрямок дисертаційного дослідження безпосередньо пов'язаний з НДР кафедри архітектури Національного авіаційного університету № 14/10.03.02 на тему «Архітектурно-просторова реабілітація міського середовища (на прикладі міст України)»; НДР, виконану на кафедрі містобудування Національного авіаційного університету (договір №44/10.01.2007) «Розробка методичних основ реабілітації порушеного міського середовища Донбасу»; з планами Українського державного науково-дослідного інституту «ДІПРОМІСТО» - «Схемою планування території Донецької області» № 6/4-087 (2011).

Мета і завдання дослідження - розробка і наукове обґрунтування принципів архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями.

Відповідно до визначеної мети були поставлені такі **завдання**:

- 1) за результатами аналізу сучасного стану порушеного міського середовища Донбасу, виявити регіональні закономірності формування міського середовища з урахуванням особливостей взаємодії його природної, антропогенної та техногенної складових;
- 2) систематизувати вітчизняний та світовий досвід наукових досліджень, теоретичних положень і практичних заходів з рекультивациі та містобудівного використання порушених територій;
- 3) за результатами вивчення просторових та композиційних структур відкритих міських просторів з порушеними територіями в певних містобудівних ситуаціях розробити їх типологію;
- 4) визначити та теоретично обґрунтувати принципи архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями;
- 5) розробити прийоми архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями та засоби їх реалізації;
- 6) за результатами проведених досліджень удосконалити методичні рекомендації архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями;

Об'єкт дослідження - відкриті міські простори з порушеними територіями;

Предмет дослідження – архітектурно-планувальна організація відкритих міських просторів з порушеними територіями;

Методи дослідження ґрунтуються на системному вивченні архітектурно-ландшафтних, історичних та екологічних особливостей процесу формування відкритих міських просторів у порушеному міському середовищі Донбасу. У праці застосовувалися такі методи: гіпотетичний: висування гіпотези у процесі попереднього вивчення проблеми та пошуку її вирішення; аналітичний: вивчення літературних джерел, нормативних матеріалів з організації міського простору;

аналіз картографічного матеріалу та супутникової зйомки; узагальнення та систематизація світового досвіду теоретичних і практичних розробок у галузі рекультивації та використання порушених територій; метод статистичного аналізу кількісної та якісної структур відкритих міських просторів, їх функціонального аналізу в планувальних структурах міст Донбасу; натурних обстежень: фотофіксація міського ландшафту та порушених територій, їх вимірювання та систематизація; моделювання: визначення етапів моделювання, розробка моделей просторової організації меж відкритих міських просторів з порушеними територіями на рівні «каркас», «тканина» та композиційних засобів формування меж відкритих міських просторів з порушеними територіями на рівні «компонент», пошук концептуальних моделей архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше:

- визначено та теоретично обґрунтовано принципи архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями;
- розроблено типологію відкритих міських просторів з порушеними територіями за результатами вивчення та визначення їх просторових і композиційних структур;
- визначено і систематизовано регіональні закономірності формування порушеного міського середовища за ландшафтним фактором;
- удосконалено методику архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями;
- отримало подальший розвиток обґрунтування прийомів архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями та засобів їх реалізації;

Практичне значення одержаних результатів. Основні результати дослідження можуть бути використані державними та проектними організаціями при розробці державних містобудівних програм, в розробці проектних пропозиції щодо просторової організації відкритих міських просторів порушеного міського середовища, в проектній практиці, під час розробки генеральних планів міст вугледобувних регіонів, в розробці заходів по підвищенню рівня комфортності життєдіяльності населення, а також навчальними закладами архітектурного профілю.

Результати роботи впроваджені у науково-дослідних роботах при розробці «Генерального плану м. Макіївки Донецької області» (договір № 634-1-2007 від 12.04.2007 р.) в Українському державному науково-дослідному інституті проектування міст «Діпромісто»: в формуванні зеленої зони «Зелене кільце»; в пошуковому проектуванні (у складі авторського колективу) варіантів архітектурно-ландшафтних рішень спортивного парку та парку екстремальних розваг на відвалах з відстійниками у центрально-міському районі м. Макіївка.

Результати дослідження, рекомендації автора були впроваджені при розробці генерального плану м. Торез Донецької області (договір № 4889/2010 від 01.06.2010 р.): організація рекреаційної зони на порушеній території відвалу №2, ліквідованої шахти Розсипнянська-2; розробка проектних пропозицій з

рекультивациі відвалу, ландшафтних перетворень та благоустрою. Впроваджено результати дослідження при розробці генерального плану м. Димитров Донецької області. (договір № 24-09 ПР/2011 від 26.09.2011). Окремі результати дисертації впровадженні у НДР, виконану у Національному авіаційному університеті (договір №44/10.01.2007) «Розробка методичних основ реабілітації порушеного міського середовища Донбасу». Розроблені автором рекомендації знайшли практичне використання в навчально-методичній роботі на кафедрі містобудування в Інституті аеропортів Національного авіаційного університету в дипломному проектуванні.

Особистий внесок здобувача. Основні результати роботи автором отримані самостійно. Основні положення дисертації відображені у 7 статтях та тезах. Особистим внеском автора в працях, що виконано в співавторстві з доцентом Чемакіною О.В. та доцентом Ільченко Д.М. є формування основних положень з виявлення факторів, що впливають на формування порушеного міського середовища, їх антропогенну, техногенну та природну складові, виявлення специфіки функціонально-планувального розміщення відкритих міських просторів в порушеному міському середовищі вуглеводобувних регіонів Донбасу, визначення теоретичних основ моделювання містобудівної композиції елементів порушеного міського середовища.

Апробація результатів дисертації. Спираючись на основні положення дисертації автор зробив доповіді, які отримали позитивну оцінку: на міжнародній науково-практичній конференції «Аеропорти - вікно в майбутнє» у м. Києві 2009 р.; II та III Міжнародних науково-практичних конференціях «Архітектура та екологія. Проблеми міського середовища», НАУ (2010,2011 рр.); Міжнародному науково-практичному семінарі «Просторова організація аеропортів комплексів» DIGITAL AVIATION, м. Київ, 2010р.; Німецько-Українському круглому столі «Покриття та озеленення териконів» у м. Донецьку 2013р.; I міжнародному науково-практичному конгресі «Міське середовище – XXI сторіччя» (м. Київ, 10-14.02.2014 р.).

Результати дисертаційного дослідження у вигляді методичних вказівок автор використовував у курсовому й дипломному проектуванні в НАУ на кафедрі містобудування.

Публікації. Основні наукові положення дисертації опубліковано в 6-х статтях, у виданнях, що входять у перелік ВАК України та стаття в закордонному виданні «Наука, техника и образование», що входить в РІНЦ та "Ulrich's Periodicals Directory" (США).

Структура й обсяг роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг роботи – (237) сторінок основного тексту, ілюстрацій і таблиць, список використаних джерел (14) сторінок, сторінок додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ВІДКРИТИХ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ З ПОРУШЕНИМИ ТЕРИТОРІЯМИ», - аналізується існуючий стан порушеного міського середовища на прикладі міст Донбасу, визначаються характерні риси порушень, що впливають на архітектурно-планувальну структуру містобудівних утворень. Розглядається світовий та вітчизняний досвід освоєння порушених територій в міському середовищі. Розглядаються відкриті міські простори з порушеними територіями як структурний елемент міського середовища.

Проведено аналіз існуючого стану порушеного міського середовища України, щільності та концентрації порушень, визначено територію Донбасу як найбільш проблематичну відповідно до порушень. Особливо характерні порушення міського середовища для вуглевидобувних регіонів Донбасу (малого Донбасу), територія промислових районів якого становить близько 22,3 тис.км², тобто приблизно 42% всієї його території, основою яких є вугільна, металургійна та переробна промисловість.

Виявлено, що сучасний стан вуглевидобувних регіонів Донбасу характеризується рядом негативних особливостей, серед яких: розосередженість планувальної структури, що обумовлює неефективність використання території, втрату цілісної композиційної структури міського середовища; хаотичність функціонально-планувальної структури; наявність значної кількості порушених територій, розташованих у міському середовищі; недостатній рівень озеленення, скорочення площ зелених насаджень, збільшення відстані до приміських зелених масивів та рекреаційних зон; погіршення екологічної ситуації; втрата індивідуальності та самобутності образу міського середовища, що є негативним проявом розвитку виробничого комплексу; ущільнення територій будівництва, індустріалізація та типізація житлової забудови; втрата гармонійного, естетичного образу міського середовища.

Визначено характерні риси порушень - проблема промислових відходів та розміщення їх видів, екологічні порушення, територіальні порушення які впливають на виникнення та формування відкритих просторів порушеного міського середовища. Наведено аналіз формоутворюючих факторів відкритих міських просторів, характерні ознаки їх формування, які в свою чергу впливають на містобудівну ситуацію. Стохастичний характер розміщення порушених територій, (враховуючи особливості розташування промислових підприємств в містах Донбасу та їх технологічні зв'язки), у функціональних зонах міського середовища з урахуванням прилеглих до них санітарно-захисних зон, не функціонуючих промислових територій, незабудованих територій техногенного характеру, ландшафтно-рекреаційних зон, розчленованих територій міст транспортно-комунікаційними шляхами, визначив структуру формування відкритих міських просторів або їх системи. Виявлено, що не тільки велика кількість порушених територій впливає на містобудівні якості, але і прилеглі до них території (санітарно-захисні зони, території закритих підприємств, господарчо-технічні простори, відстійники та шламосховища, незабудовані

території), які сформовані у відкриті міські простори. В дисертації визначено, що вони мають вплив на планувальний каркас міст, визначають їх тип (гратчастий, компактний або лінійний) і є для міст Донбасу з вугледобувною промисловістю за визначенням автора як самобутнє явище.

Проаналізовано вітчизняний і закордонний досвід наукових досліджень з питань рекультивації та освоєння порушених територій вуглевидобувних регіонів для цілей містобудування та практики їх містобудівного освоєння. Розглянуто приклади використання порушених територій для зведення будівель та інженерних споруд, озеленення, влаштування місць відпочинку з парками та водоймами, гідропарків, зон екстремального спорту та туризму. Узагальнено та систематизовано світовий досвід практичного використання порушених територій: за місцем розташування (країна, місто); типом порушеної території (поодинокі, група-компактна чи розосереджена); загальним виглядом - фотофіксацією; її площею; типом рекультивації, видом містобудівного використання; містобудівною ситуацією. Визначено, що більшість порушених територій (75-95%) використана під організацію ландшафтно-рекреаційних зон, парків та зон відпочинку, місць спортивно - розважального призначення, а під забудову та встановлення інженерних споруд, громадських споруд та житла використана незначна кількість - (від 5 до 15%).

Встановлено, що існує певний світовий науковий досвід у визначенні основних напрямків архітектурної реабілітації порушеного міського середовища, рекультивації та упорядкування порушених територій, але не врахований їх містобудівний потенціал та належність до планувальних структур міст.

Проведений аналіз функціонально-планувальної структури 16 містобудівних утворень Донбасу за допомогою карт-схем та супутникової зйомки щодо кількісного і якісного складу відкритих міських просторів з порушеними територіями, визначив неоднорідність їх планувальних структур, нерівномірність розташування порушених територій у функціонально-планувальних зонах міст, а саме:

- в «центральных планувальних зонах», які мають щільну забудову і локальні просторові утворення найбільша частина відкритих міських просторів містить поодинокі терикони і відвали, контрастуючи серед інших компонентів середовища своїми параметрами – розмірами та формою, які можуть виконувати функцію домінуючого орієнтиру для суміжних просторів;

- в «серединних планувальних зонах» міст відкриті міські простори містять поодинокі терикони і відвали та компактні групи порушень, сприйняття яких залежить від їх просторової організації і композиційної побудови компонентів порушеного міського середовища або як домінуючих орієнтирів містобудівних ансамблів;

- в «периферійних планувальних зонах» міст з локальними, пов'язаними між собою відкритими просторами, розташовані порушені території: в середніх та великих містах переважно розосереджені групи териконів, відвалів і кар'єрів та їх сполучення; в середніх та малих містах спостерігається наявність окремих териконів і відвалів; враховуючи відсутність щільної забудови, наявність достатності озеленення і значної кількості видів порушених територій, з'являється

можливість організувати простір прилеглих до них територій, беручи до уваги специфічні особливості останніх – великі розміри і масштаб містобудівного оточення, активний силует і не звичайні для міської забудови форми і конфігурації в плані.

Аналіз містобудівних структур населених пунктів з вугледобувною промисловістю визначив, що порушене міське середовище Донбасу характерне тим, що відкриті міські простори є структурним елементом порушеного міського середовища, мають в своєму складі порушені території (терикон, відвал, кар'єр або їх поєднання), яка є для відкритих просторів формоутворюючим компонентом. Це дало підставу запропонувати визначення: «Відкритий міський простір, порушеного середовища - міський незабудований простір, особливістю формування та розвитку якого є порушена територія або кілька порушених територій, що розчленовують його окремі забудовані території, або вклинюються в єдиний масив забудови, впливають на оздоровчу, комунікаційно-рекреаційну функцію міст і активно впливають на художньо – естетичну виразність міської забудови. Відкриті міські простори володіють власною композиційною структурою й композиційними елементами: акцентами або орієнтирами, контуром або просторовими границями, осями композиції або лініями напрямку».

Формування відкритих міських просторів у структурі міста вимагає урахування всіх факторів, що впливають на організацію просторового утворення, а також факторів що дозволяють сформувати той або інший тип просторової системи. Відкритий міський простір є структурним елементом міського середовища і не аби - яке значення має правильний вибір порушеної території, як компонента певного типу міського середовища, порушуючи або створюючи гармонічний стан архітектурно-планувальної, художньо - естетичної, соціально-економічної, санітарно-гігієнічної складових усього організму міста в цілому.

Тому було визначено типи містобудівних сполучень антропогенних, техногенних та природних складових порушеного міського середовища, що дозволило окреслити коло характерних для міст Донбасу відкритих міських просторів з порушеними територіями, а саме: антропогенний + техногенний ландшафти, які включають сельбищну територію, промислову та комунально-складську з териконами, відвалами кар'єрами; природний + техногенний ландшафти с тою ж конфігурацією порушених територій але в оточенні залісної території або степової зони.

Всього визначено 80 матричних груп формоутворюючих компонентів, які занесені в таблицю і мають вирішальні ознаки для створення типології відкритих міських просторів з порушеними територіями.

У другому розділі «МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ», висвітлюється загальна методична направленість роботи, методи дослідження архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями як цілісна система. Вивчається та розроблюється понятійно-термінологічний апарат на який покладено особливі задачі науково-дослідницької роботи. Висвітлюються методичні підходи науковців, теоретичні, практичні розробки та прогнозування щодо використання порушених територій у міському середовищі вугледобувних регіонів.

В роботі висвітлюється загальна методична спрямованість, що визначається проблематикою, метою та задачами дослідження, тобто розробкою методичних рекомендацій, пошуком принципів архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями та прийомів і засобів їх організації. Досягнення поставленої мети в методичному плані велося спираючись на провідні методи дослідження, які забезпечили отримання необхідної інформації, визначення та розробку ключових положень дисертаційного дослідження: аналітичний (аналіз наукових джерел та нормативної літератури, картографічний та аналіз супутникової зйомки, статистичний аналіз), натурних обстежень, моделювання.

В процесі попереднього вивчення проблеми, системного аналізу порушеного міського середовища і дослідження шляхів досягнення його гармонійного і самобутнього вигляду, була висунута робоча гіпотеза, яка стала підґрунтям для конкретизації кожного з провідних методів дисертаційного дослідження: «Архітектурно-містобудівні, рекультиваційно-екологічні та ландшафтно-дизайнерські засоби відіграють провідну роль у відновленні та організації відкритих міських просторів з порушеними територіями у загальній концепції реабілітації порушеного міського середовища».

Для розкриття сутності проблеми, яка визначена темою дисертаційного дослідження, автор спирається на визначення понять і термінів певного спрямування. В результаті аналізу теоретичного матеріалу з питань просторової організації міського середовища, питань містобудівного та рекреаційного освоєння порушених територій та практичного досвіду використання порушених територій в дослідженні сконструйовано понятійно–термінологічний апарат у трьох напрямках: дослідження структурно наповнюється термінологією та поняттями пов'язаними з архітектурою та містобудуванням (відкритий міський простір, міське середовище, незабудований простір, містобудівний каркас, планувальні структури, агломерація тощо); утворюється й уточнюється сукупність понять, безпосередньо пов'язаних зі структурою порушеного міського середовища (техногенний ландшафт, терикон, породний відвал, «рекультивація» тощо); екологічна складова дослідження будується на поняттях, пов'язаних з впливом негативних явищ техногенного походження (забруднення природного середовища, гранично-допустима концентрація, задимленість простору тощо).

Розгляд і структурування термінологічного апарату автором запропоновано в рамках кількох груп: розглядаються терміни та поняття, сформовані при аналізі сучасного стану та характерних рис порушеного міського середовища; в межах аналізу планувальних та функціональних містобудівних структур; формоутворюючих компонентів відкритих міських просторів; понять, що належить до планувально-композиційного формування їх меж на рівні «каркас», «тканина»; візуально-просторового сприйняття простору; терміни і поняття що визначені: принципами архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями: прийомами реалізації вищезазначених принципів та засобами їх реалізації; терміни та поняття в межах моделювання відкритих просторів порушеного міського середовища.

Враховуючи різні етапи дисертаційного дослідження, його структурне наповнення ключовими термінами в роботі являються - відкритий міський простір та порушена територія, що визначається поняттям - об'єкт дослідження.

Більшість наукових досліджень щодо використання порушених територій пов'язано із сільськогосподарським, водо та лісогосподарськими напрямками відновлення порушених територій. Лише відносно невелику кількість робіт присвячено напрямкам пов'язаним з питаннями містобудування - будівельному, архітектурно-планувальному, ландшафтно-рекреаційному, функціонально-просторовому і художньо-образному вирішенню міського середовища.

Узагальнений досвід вивчення, класифікації та систематизації теоретичного матеріалу та практики реабілітації порушеного міського середовища, визначив, що різні напрямки використання і різноманітні способи відновлення територій з однаковим типом порушень зумовили необхідність оцінки територій, яка дозволяє обрати найбільш доцільний спосіб їх відновлення. Було визначено, що для цієї мети вчені вдаються до встановлення класифікацій порушених територій за різними класифікаційними ознаками, а саме: за походженням та ландшафтними характеристиками; за характерними особливостями та ознаками; за геометричними параметрами; за етапами рекультиваційних робіт та етапів використання; за візуально-просторовими ознаками та особливостями сприйняття відносно забудови; за принципом організації міст відпочинку та рекреаційного використання; за прогнозуванням використання з урахуванням аераційного режиму тощо.

Зазначені класифікації засновані переважно на одному провідному факторі - інженерно - геологічній характеристиці території, обумовленої типом порушення, що дає можливість встановити напрям і складність відновлювальних робіт. При цьому не завжди враховується містобудівна ситуація, яка часто зумовлює характер подальшого використання відновлюваної території.

Було встановлено, що наукові праці з проблеми порушеного міського середовища не торкаються відкритих просторів, як системоутворюючих елементів міського порушеного середовища, що надає підстави в подальшому розробити принципи та прийоми їх реалізації а на їх основі методичні рекомендації та алгоритм архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями.

У третьому розділі «АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ВІДКРИТИХ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ З ПОРУШЕНИМИ ТЕРИТОРІЯМИ» наведена класифікація та визначені формоутворюючі компоненти відкритих міських просторів, проведено аналіз організації їх меж на рівні «каркас» і «тканина» та розроблені моделі розміщення відкритих просторів в структурі міст, визначені композиційні та візуально-просторові засоби формування меж відкритих міських просторів на рівні «компонент», розроблено типологію та визначені «морфотипи» відкритих міських просторів з порушеними територіями за класифікаційними ознаками.

В процесі дослідження визначено, що практично кожний компонент міського середовища перебуває у взаємодії з порушеною територією: сельбищні зони - порушена територія поблизу або оточена житловою забудовою; промислові зони

- порушена територія є наслідком промислової діяльності самого підприємства або наближеного до нього вже не функціонуючого виробництва; ландшафтно-рекреаційні зони - порушена територія включена у загальну систему озеленення або композицію парку чи зони відпочинку; транспортна мережа - порушені території розташовані вздовж транспортних магістралей, пішохідних доріжок. Це дає підставу вважати їх формоутворюючими компонентами відкритих просторів, що мають системні взаємозв'язки (функціональні, візуальні, екологічні, психологічні) з функціонально-планувальною структурою міст.

В ході дослідження формоутворюючих компонентів відкритих міських просторів міст Донбасу, їх просторової організації, як структурних елементів міського середовища, автором уточнено та доповнено їх класифікацію за наступними класифікаційними ознаками: за техногенезом; за типом порушеної території; за розміщенням у планувальних структурах міста; за розташуванням у функціональних зонах міста та їх наближеністю до транспортних мереж; за параметричними характеристиками їх конфігурацією; співвідношенням фізичних параметрів компонентів простору; за характером містобудівного використання. де враховані господарчі, соціально-економічні та санітарно-гігієнічні умови міста, приналежність до функціональних зон міста.

Класифікація відкритих міських просторів з порушеними територіями послугувала основою для предметного пошуку і виявлення просторової, композиційно-візуальної організації їх меж в структурі міського простору.

В дослідженні було визначено чинники та умови формування меж відкритих просторів на рівні «каркас» та «тканина», які залежать: від матеріально-просторової структури містобудівних систем; профілю міста, який зумовлює специфіку порушених територій і формування відкритих просторів; від характеру їх локалізації та концентрації в планувальній структурі міста.

В результаті дослідження містобудівних умов формування відкритих міських просторів з порушеними територіями, архітектурно-планувальної організації їх меж в планувальних структурах міст, було визначено: на рівні «каркас» три типи просторів - лінійно-уривчастий в містах з лінійною планувальною структурою, рівномірно-сітчастий в містах з ґратчастим типом планувальної структури, компактно-концентрований в містах з компактною планувальною структурою, простори, що «перетікають» (універсальні простори існуючі на рівні «каркас» - «тканина»); на рівні «тканина» три типи просторової структури - локальний або осередковий тип в центральних зонах міст, груповий компактний в серединних зонах міст, розосереджений тип в периферійних зонах; на рівні «компонент» склалося чотири типи просторів з умовними назвами порушених територій, що їх характеризують: «домінанта» або «плато» (для поодиноких териконів і відвалів); «гряди», «каньйон», «підкова» (для компактних та розосереджених груп - териконів та відвалів), «чаша», «мис», «міст», «амфітеатр» (для кар'єрів).

Розроблено моделі розташування відкритих міських просторів з порушеними територіями в різних планувальних структурах міст Донбасу на рівні «каркас» - лінійно - уривчастого типу, рівномірно - сітчастого, компактно - концентрованого; на рівні «тканина» - локально-осередкового типу, групового компактного та групового розосередженого.

Визначені візуальні засоби формування меж відкритих міських просторів на рівні «компонент». Аналіз натурних обстежень параметрів порушених територій, візуального сприйняття просторових утворень порушеного міського середовища на ближньому плані, на рівні панорами та силуету дозволив виявити стилістичні особливості порушених територій, обґрунтувати поняття візуального образу порушеного міського середовища, як результату візуального сприйняття його компонентів, самотутній і регіональний вигляд який формує в свідомості людини певний естетичний образ.

Розроблена типологія відкритих міських просторів, яка спирається на визначені класифікаційні ознаки, що є результатом аналізу функціонально-планувальної структури різних за величиною містобудівних утворень Донбасу, композицій формоутворюючих компонентів відкритих просторів, їх параметричних особливостей. Визначені основні «морфотипи» відкритих міських просторів з порушеними територіями за структурним фактором розміщення в міському середовищі, ландшафтним фактором, фактором домінуючого компонента і складає 12 основних типів. Визначена кількісна оцінка «морфотипів» у відсотках від їх загальної кількості та прогноз містобудівного використання. В рамках дослідження запропонована спроба показати доцільність використання поняття «морфотип» відкритих міських просторів для архітектурно-планувальної оцінки порушеного міського середовища, так як він зручна типологічна одиниця диференціації порушеного міського середовища, що визначає його суттєві параметри. Запропонована математична модель визначення якісних показників відкритих міських просторів з порушеними територіями.

У четвертому розділі «ПРИНЦИПИ ТА ПРИЙОМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОРУШЕНОГО МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА» доповнено та отримали подальшого розвитку принципи архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями, прийоми та засоби їх реалізації, запропоновано методичні рекомендації архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів в порушеному міському середовищі. Розроблені концептуальні моделі об'ємно-просторової організації відкритих просторів порушеного міського середовища та визначений алгоритм їх архітектурно-планувальної організації.

У даний час більшість міст Донбасу з вуглевидобувною промисловістю перебувають у критичному стані не тільки з точки зору розвитку виробничого комплексу, але і з позиції якості архітектурно-просторового середовища. Саме тому на сьогоднішній день важливим завданням сучасної містобудівної науки є визначення напрямів та принципів архітектурно-планувальної організації порушеного міського середовища, прийомів та засобів їх реалізації, що дозволить гармонізувати архітектурний потенціал міст в цілому.

Просторовий розвиток міст вугледобувних регіонів стратегічно має передбачати: забезпечення сталого розвитку міських територій, збереження своєрідності і самотутності архітектурних та історико-культурних традицій; раціональне використання природних ресурсів з урахуванням якісного вирішення технологічних процесів у всіх сферах промислової політики та антропогенної

діяльності; створення оптимальних умов міського розвитку, пошук нових виразних елементів композиційної побудови міського середовища.

В дослідженні визначені напрямки архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями:

- багатofункціональність, який базується на розв'язанні цілої низки протиріч між архітектурно-містобудівними комплексами, які утворюють багатofункціональні структури в зоні впливу порушеного міського простору і мають потужний містобудівний потенціал та варіативність інтеграції з міськими структурами;

- екологічність, який передбачає використання комплексного підходу з метою збереження самотності, автентичності історичних ресурсів міського порушеного середовища, його відновлення і виведення з кризового екологічного стану, набуття середовищем гармонійних якостей та екологічного комфорту;

- інноваційність - пов'язаний із трансформацією наукових досліджень і розробок в площину архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями і полягає в комплексному підході до проблем енергозбереження, транспортно-комунікаційного забезпечення, екологічного будівництва на порушених територіях;

- структуризація – напрямок, в якому гармонізація зовнішнього вигляду відкритого простору або його компонентів, пов'язана з пластичним виявленням його функціональної структури, структуруванням архітектурної композиції відкритих просторів шляхом об'ємно-просторового вичленування комунікаційних, гнучких, мобільних та кінематичних споруд.

В дослідженні сформульовані наступні принципи архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями: принцип історичної спадкоємності, який полягає в організації міського простору з урахуванням збереження порушених територій, як історичного факту розвитку вугледобувного регіону, самотньою специфічною ознакою якого є порушення у вигляді териконів, відвалів, кар'єрів; принцип функціональної реновації передбачає часткову зміну функціонального призначення відкритих міських просторів з порушеними територіями, поліпшення економічної, екологічної та соціальної складових та полягає в архітектурно-планувальній, об'ємно-просторовій та візуально-композиційній організації міського простору; принцип метаморфологізації, основою якого є суттєве перетворення, докорінна зміна порушеної території та простору на який вона впливає, набуття останнім нових функцій, які «перемформатовують» порушений простір, в простір естетично-емоційного комфорту, акумулюючого позитивне сприйняття урбанізованого простору індустриального міста та його ландшафтно-рекреаційного «наповнення»; принцип динамічної адаптації передбачає швидкоплинне пристосування міського порушеного простору до змінюваних умов експлуатації та архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями, внаслідок стрімкого розвитку технічного прогресу, появою нових видів транспорту, нових технічних засобів і новітніх технологій будівництва.

Для реалізації визначених принципів в дослідженні запропоновано наступні прийоми, які відповідають напрямкам: «багатофункціональність» - будівництво, включаючи схили і тераси порушених територій, трансформацію простору гнучкими, та мобільними спорудами; «інноваційність» та «структуризація» передбачають встановлення та влаштування на порушених територіях енергозберігаючих комплексів - геліосистем та вітрогенераторів, транспортно-комунікаційних систем, гнучких та просторових конструкцій, влаштування випробувальних полігонів; «екологічність», що впливають на підвищення екологічного комфорту середовища, візуально-просторову гармонізацію - консервація порушених територій для їх збереження, терасування, що впливає на укріплення їх схилів, геопластика, як вид моделювання простору, озеленення, обводнення кар'єрів, очищення відстійників, благоустрій, що надає простору еко-ревіталізаційну функцію.

Реалізацію визначених прийомів в дисертації запропоновано засобами архітектурно-планувальної організації простору, які сформовані в групи і визначають різні аспекти сприйняття відкритого міського простору:

- функціонального призначення: влаштування місць активного відпочинку та дозвілля; місць екстремального спорту та туризму; трас індустріального туризму та краєзнавчих маршрутів; музейно-меморіальних комплексів та споруд;

- візуальної орієнтації: використання порушених територій як рекламоносіїв; встановлення скульптурних та декоративних об'єктів, інженерних та технічних споруд;

- емоційно-образного впливу: освітлення, декорування, скульптуризація форм порушених територій, оздоблення їх декоративними конструкціями та об'єктами;

- об'ємно-просторової трансформації: структуризація простору інженерними та кінематичними спорудами, функціональне зонування простору, його колористична трансформація.

На основі сформульованих принципів та прийомів їх реалізації запропоновано методичні рекомендації архітектурно – планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями, яка проводиться по такій умовній схемі, що містить п'ять етапів: передпроектний – збір даних та систематизація відкритих міських просторів з порушеними територіями за ландшафтним фактором; - аналіз, який включає комплексний аналіз відкритих міських просторів з порушеними територіями в структури міського середовища; творчо-пошуковий, який визначає типологічні ознаки та середовищні характеристики просторів - (морфотипи), етапи, напрямки та концептуальні моделі їх архітектурно-планувальної організації; прогноз - визначення напрямків оптимізації містобудівного використання відкритих міських просторів з порушеними територіями, оцінка економічної ефективності; проектування - що визначає послідовність етапів проектного ряду та форму реалізації архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями.

Згідно з розробленими методичними рекомендаціями в дослідженні запропоновано концептуальні моделі архітектурно-планувальної організації відкритих просторів в рамках концепції реабілітації порушеного міського

середовища, які відповідають напрямкам організації простору: еко-ревіталізаційна модель, яка базується на жорстких вимогах до зниження техногенного навантаження на середовище, покращення естетичного вигляду простору та урізноманітнення його художньо-образного сприйняття; просторово-композиційна модель, яка виявляє відкриті міські простори специфічним матеріалом гармонізації містобудівних композиційних структур порушеного міського середовища; нео-функціональна модель, що визначається різноманітністю функціональних характеристик відкритих міських просторів порушеного міського середовища та обумовлює різноманіття їх просторових форм.

В роботі розроблено алгоритм архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями, який визначає взаємозв'язок її структурних елементів.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Комплексний аналіз відкритих просторів порушеного міського середовища вугледобувних регіонів Донбасу дозволив виявити ряд містобудівних, середовищних, композиційних, типологічних та морфологічних особливостей їх формування, розробити методичні рекомендації архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів на основі визначених принципів, прийомів та засобів їх реалізації. При цьому отримані такі результати:

1. За результатами аналізу сучасного стану порушеного міського середовища Донбасу, виявлено регіональні закономірності формування міського середовища з урахуванням особливостей взаємодії його природної, антропогенної та техногенної складових, а саме: стохастичний характер формування містобудівних структур, що спричинило утворення значної кількості відкритих просторів, особливістю формування яких є порушені території; неоднорідність планувальних структур міського середовища, спричинено неоднорідністю типів порушених територій в функціональних зонах; розсосередженість планувальної структури, що обумовлює неефективність використання території, втрату цілісної композиційної структури міського середовища; втрата індивідуальності та самобутності образу міського середовища, що є негативним проявом розвитку виробничого комплексу; ущільнення територій будівництва, індустріалізація та типізація житлової забудови, що веде до втрати гармонійного, естетичного образу міського середовища.

Розроблено «матрицю» формоутворюючих компонентів відкритих міських просторів на основі їх систематизації за ландшафтним фактором, як результат детально проведеного функціонального аналізу просторів у планувальних структурах міст, який спирається на наукові методи дослідження: аналітичний, статистичного аналізу, натурних обстежень, моделювання, гіпотетичний метод - висування гіпотези у процесі попереднього вивчення проблеми та пошуку її вирішення.

2. Систематизовано вітчизняний та світовий досвід наукових досліджень, теоретичних положень і практичних заходів з рекультивації та

містобудівного використання порушених територій: за місцем розташування (країна, місто); типом порушеної території (поодинокі, група-компактна чи розосереджена); загальним виглядом - фотофіксацією; її площею; типом рекультивації, видом містобудівного використання; містобудівною ситуацією. Узагальнений досвід вивчення, класифікації та систематизації теоретичного матеріалу та практики реабілітації порушеного міського середовища, визначив, що різні напрямки використання і різноманітні способи відновлення територій з однаковим типом порушень зумовили необхідність оцінки територій, яка дозволяє обрати найбільш доцільний спосіб їх відновлення. Було визначено, що для цієї мети вчені вдаються до встановлення класифікацій порушених територій за різними класифікаційними ознаками, а саме: за походженням та ландшафтними характеристиками; за характерними особливостями та ознаками; за геометричними параметрами; за етапами рекультиваційних робіт та етапів використання; за візуально-просторовими ознаками та особливостями сприйняття відносно забудови; за принципом організації міст відпочинку та рекреаційного використання; за прогнозуванням використання з урахуванням аераційного режиму тощо.

3. За результатами вивчення просторових та композиційних структур відкритих міських просторів з порушеними територіями в певних містобудівних ситуаціях розробити їх типологію, визначені їх «морфотипи» на основі класифікаційних ознак та аналізу просторових та композиційних містобудівних структур на рівні «каркас», «тканина» та візуальних засобів формування меж відкритих просторів на рівні «компонент». Запропоновані моделі просторової організації меж відкритих міських просторів на рівні «каркас» в залежності від типу техногенного каркасу (полосовий, сітчастий, груповий), на рівні «тканина» відповідно до функціонально-планувальної структури міста та на рівні «компонент» відповідно до просторової структури відкритих міських просторів, враховуючи тип порушеної території і композиційне формування їх меж.

4. Визначено напрямки просторової організації відкритих міських просторів: екологізація, багатофункціональність, інноваційність, структуризація. Визначено та теоретично обґрунтовано принципи архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними, які відповідають вище переліченим напрямкам, а саме: принцип історичної спадкоємності - збереження порушених територій, як історичного факту розвитку вугледобувного регіону, самобутнього специфічного вигляду міського середовища; принцип функціональної реновації - часткова зміна функціонального призначення цих просторів, поліпшення їх економічної, екологічної та соціальної складових та полягає в архітектурно-планувальній та візуально-композиційній організації порушеного міського середовища; принцип метаморфолізації - суттєве перетворення, докорінна зміна порушених територій та простору на який вони впливають, створення простору естетично-емоційного комфорту; принцип динамічної адаптації передбачає швидкоплинне пристосування міського простору, а саме відкритих міських просторів з порушеними територіями, до змінюваних умов експлуатації внаслідок появи нових видів транспорту, нових технічних засобів і новітніх технологій будівництва.

5. Запропоновано прийоми та засоби їх реалізації, що відповідають напрямкам: екологізація – консервація, терасування, геопластика, озеленення, благоустрій, обводнення кар'єрів, очищення відстійників, які забезпечать візуально-просторову гармонізацію міського середовища без проявів екологічної напруги; багатофункціональність - забудова- (терасована, секторно-кільцева; площинно-кільцева), що забезпечить реалізацію принципу функціональної реновації, можливість використання відкритих міських просторів як містобудівного потенціалу; інноваційність та структуризація, а саме: встановлення енергозберігаючих комплексів-геліосистем, вітрогенераторів. транспортно-комунікаційних споруд випробувальних полігонів, що забезпечать міське середовище новими функціями та впливатимуть на зміну об'ємно-просторового рішення та композиційну організації відкритих просторів;

Забезпечення реалізації прийомів архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями передбачено засобами: функціонального призначення, візуальної орієнтації, емоційно-образного впливу, об'ємно-просторової трансформації, що суттєво впливатиме на поліпшення гармонізації міського середовища та комфортних умов проживання в регіоні.

6. Встановлено, що існуючий тривалий час підхід до локального перетворення порушених територій без урахування особливостей відкритих міських просторів, не здатний на даному етапі соціально-економічного розвитку містобудівних систем з вугледобувною промисловістю вирішити ряд актуальних економічних, природоохоронних, архітектурно-планувальних, естетичних і містобудівних проблем без комплексного підходу, який передбачає використання запропонованих методичних рекомендацій архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями за наступними етапами – передпроектний, аналітичний, творчо-пошуковий, прогнозний, проектний. Запропонований алгоритм архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями, який ґрунтується на розробці концептуальних моделей їх просторової організації (еко-ревіталізаційної, просторово-композиційної, нео-функціональної), визначає послідовність етапів збалансованого містобудівного освоєння порушеного міського середовища залежно від містобудівних, соціально-економічних та еколого-ландшафтних умов.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Кравченко О.В. Формування і розвиток порушеного міського середовища Донбасу /О.В.Кравченко, О.В.Чемакіна// Містобудування та територіальне планування. – КНУБА, 2006. – №24. – С. 226-233.
2. Кравченко О.В Побудова і виявлення містобудівної композиції порушеного міського середовища /О.В.Кравченко, О.В.Чемакіна// Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. –2009. – №10. – С.149 –153.
3. Кравченко О.В. Функціональний аналіз відкритих архітектурних просторів, що містять порушені території у планувальній структурі міст Донбасу

- /О.В.Кравченко, О.В.Чемакіна, Д.М.Ільченко// Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Х.:ХДАДМ, 2009. – №16. – С.154 – 159.
4. Кравченко О.В. Особливості формування відкритих міських просторів, що містять порушені території, в планувальній структурі містобудівних утворень Донбасу /О.В.Кравченко// – Сучасні проблеми архітектури і містобудування. – КНУБА, 2010. – №23. – С. 234 – 243.
 5. Кравченко О.В. Використання порушених територій вугледобувних регіонів у формуванні образу міста (сучасний досвід) /О.В.Кравченко// – Містобудування та територіальне планування. – КНУБА, 2013. – №47. – С. 331 – 336.
 6. Кравченко О.В. Принципи архітектурно - планувальної організації відкритих міських просторів порушеного міського середовища Донбасу /О.В.Кравченко// Сучасні проблеми архітектури і містобудування. – КНУБА, 2013. – №32. – С. 224 –229.

Додаткові публікації

7. Кравченко О.В. Прийоми та засоби архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями /О.В. Кравченко// - Проблеми розвитку міського середовища:наук.-техн. збірник . -К: НАУ, 2014.Вип. 1(11). – С. 69-78

Матеріали і тези конференцій

8. Кравченко О.В. Направления градостроительного использования нарушенных территорий/О.В.Кравченко, О.В.Чемакіна, Д.М.Ильченко//Материалы немецко-украинского круглого стола «Покрытие и озеленение терриконов».– Донецк. – 2013.
9. Кравченко О.В. Просторова організація меж відкритих міських просторів (ВМП) з порушеними територіями (ПТ) (на прикладі міст Донбасу)/О.В. Кравченко// Міське середовище – ХХІ сторіччя. Архітектура. Будівництво. Дизайн: I міжн. наук.-практ. конгрес, 10-14 лютого 2014 р.:тези доп. – К., 2014. – С. 36-37.

Статті у наукових фахових міжнародних виданнях

10. Кравченко О.В. Эко-ревитализационная модель гармонизации нарушенной городской среды/О.В.Кравченко// Наука, техника и образование. – М.: Проблемы науки, 2014. - №4. – С. 122-126 (входить в РІНЦ та "Ulrich's Periodicals Directory" (США).

АНОТАЦІЯ

Кравченко О.В. Принципи архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями. -Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.04 – Містобудування і ландшафтна архітектура. -Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ, 2015.

Дисертацію присвячено виявленню регіональних особливостей формування відкритих міських просторів з порушеними територіями в міському середовищі з урахуванням особливостей взаємодії його природної, антропогенної та

техногенної складових, виявленню типологічних ознак та «морфотипів» відкритих міських просторів з порушеними територіями, розробці методичних рекомендацій архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями на основі сформульованих принципів та прийомів їх реалізації в умовах нового інтегрованого багатofункціонального використання міського середовища вугледобувних регіонів.

Ключові слова: відкритий міський простір, порушена територія, планувальні структури міста, містобудівний потенціал, терикон, відвал, кар'єр.

АННОТАЦІЯ

Кравченко О.В. Принципы архитектурно-планировочной организации открытых городских пространств с нарушенными территориями. Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата архитектуры по специальности 18.00.04 - Градостроительство и ландшафтная архитектура - Киевский национальный университет строительства и архитектуры, Киев, 2015.

Диссертация посвящена анализу современного состояния нарушенной городской среды на примере городов Донбасса, определению характерных черт нарушений, влияющих на архитектурно-планировочную структуру градостроительных образований, выявлению особенностей формирования открытых городских пространств с нарушенными территориями как структурных элементов городской среды, анализируются формообразующие компоненты открытых городских пространств, факторы, влияющие на их формирование, которые в свою очередь влияют на градостроительную ситуацию.

В работе рассматривается мировой и отечественный опыт освоения нарушенных территорий в городской среде. Рассмотрены примеры использования нарушенных территорий для строительства зданий и инженерных сооружений, озеленения, устройства мест отдыха с парками и водоемами, гидропарков, зон экстремального спорта и туризма.

Разработана «матрица» формообразующих компонентов открытых городских пространств с нарушенными территориями на основе их систематизации по ландшафтным факторам, учитывая антропогенную, техногенную и природную составляющие городской среды как результат детально проведенного функционального анализа в планировочных структурах городов Донбасса.

В диссертации освещается общая методическая направленность работы, методы исследования архитектурно-планировочной организации открытых городских пространств с нарушенными территориями как целостная система, изучается и разрабатывается понятийно-терминологический аппарат на который возложены особые задачи научно-исследовательской работы, исследуются теоретические, практические разработки и прогнозирование по использованию нарушенных территорий в городской среде угледобывающих регионов, ,

В ходе исследования формообразующих компонентов открытых городских пространств городов Донбасса, их пространственной организации, как структурных элементов городской среды, автором уточнено и дополнено классификацию открытых городских пространств с нарушенными территориями

на основе которой разработана их типология и определены основные «морфотипы» по структурным факторам размещения в городской среде, ландшафтным факторам, факторам доминирующего компонента и составляет 12 основных типов

В исследовании дополнены и получили дальнейшее развитие следующие принципы архитектурно-планировочной организации открытых городских пространств с нарушенными территориями: исторической преемственности, функциональной реновации, метаморфолизации, динамической адаптации. Для реализации принципов архитектурно-планировочной организации открытых городских пространств с нарушенными территориями, в исследовании предложены приемы, соответствующие направлениям: «многофункциональность», «инновационность» и «структуризация»

Реализация соответствующих приемов в работе предложена средствами архитектурно-планировочной организации открытых городских пространств с нарушенными территориями, которые сформированы в группы и определяют различные аспекты восприятия открытого городского пространства: функционального назначения, визуальной ориентации, эмоционально-образного воздействия, объемно-пространственной трансформации.

Предложены методические рекомендации архитектурно-планировочной организации открытых городских пространств с нарушенными территориями, которая осуществляется по условной схеме, содержащей пять этапов: предпроектный, аналитический, творческо-поисковый, прогнозный, проектный, определяющие последовательность этапов проектного ряда и форму реализации архитектурно-планировочной организации открытых городских пространств с нарушенными территориями.

Ключевые слова: открытое городское пространство, нарушенная территория, планировочные структуры города, градостроительный потенциал, террикон, отвал, карьер.

ANNOTATION

Kravchenko O.V. The principles of the architectural organization of open urban spaces containing disturbed areas .Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of architecture, specialty 18.00.04 - Urban planning and landscape architecture. - Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv, 2015.

The thesis is devoted identify regional features of formation of public urban spaces with the broken areas in the urban environment allowing for the interaction of its natural, human and technological components, revealing typological features and "morphotypes" open urban spaces with the broken areas, the development of guidelines architectural and planning organization of public city Spaces with disabilities territories based on defined principles and methods of their implementation in the new integrated mixed-use urban environment of coal mining regions.

Keywords: urban open space, disturbed land, the planning structure of the city, urban development potential, waste heap, dump, a quarry.

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі містобудування Національного авіаційного університету Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник:

Кандидат архітектури, доцент

Чемакіна Октябрина Володимирівна, директор Навчально-наукового інституту аеропортів, Національний авіаційний університет.

Офіційні опоненти:

доктор архітектури, професор

Шулик Василь Васильович, комерційний директор ТОВ “Група компаній СП”, м. Полтава.

кандидат архітектури, доцент

Яценко Віктор Олександрович, доцент кафедри ландшафтної архітектури, Київський національний університет будівництва і архітектури.

Захист відбудеться 26 грудня о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.056.02. при Київському національному університеті будівництва і архітектури за адресою: 03680, м. Київ-37, Повітрофлотський просп., 31, КНУБА, ауд. 466

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Київського національного університету будівництва і архітектури за адресою: 03680, м. Київ-37, Повітрофлотський просп., 31

Автореферат розіслано 26 листопада 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.В. Товбич

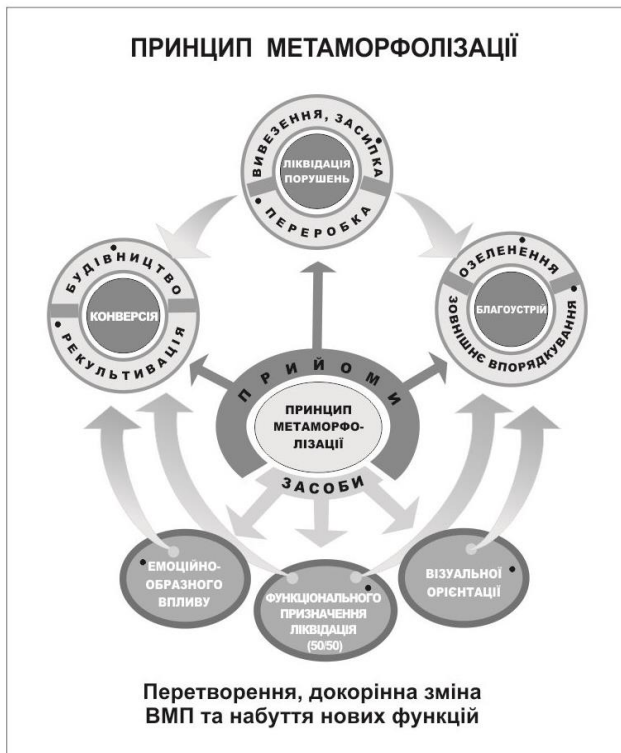
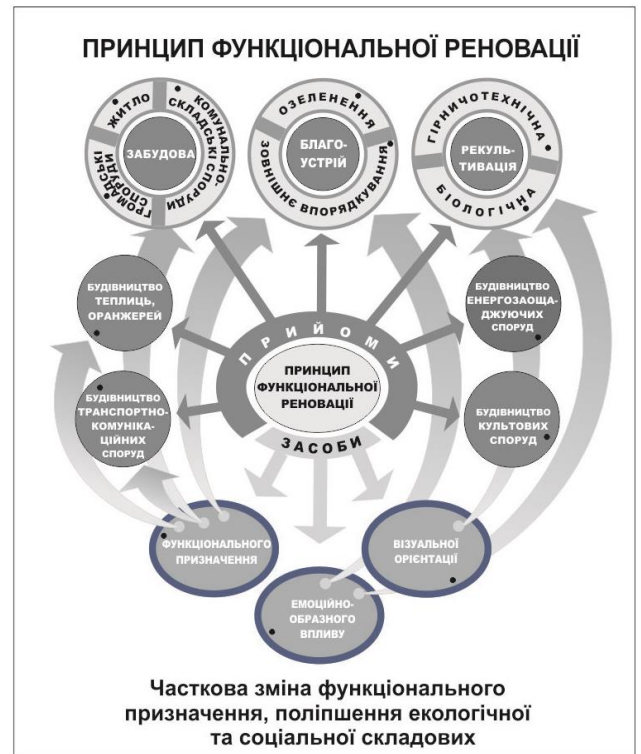
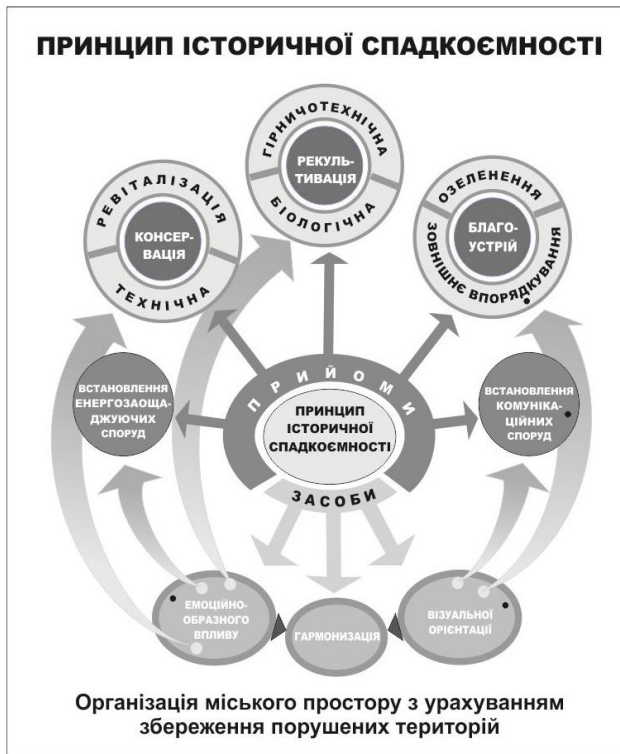

Рис. 1. Принципи архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями